

Stig Blomskog: Essays on the Functioning of the Swedish Labour Market

Doktorsavhandling, Swedish Institute for Social Research; 27,
Stockholms universitet

En väl fungerande arbetsmarknad underlättar möjligheterna att åstadkomma en framgångsrik ekonomisk politik. Kunskaper om arbetsmarknadens funktionsätt är därför viktiga. Med arbetsmarknadens funktionsätt avses vanligen dess förmåga att kunna anpassa utifrån kommande störningar. Detta ställer bl a krav på att lönebildningen kan åstadkomma en tillräcklig (real)löneflexibilitet och/eller att arbetskraften har förmåga till yrkesmässig och geografisk rörlighet. "Tumregeln" är att en hög löneflexibilitet minskar kraven på rörlighet hos arbetskraften och vice versa. Till de klassiska frågor som rör arbetsmarknadens funktionsätt hör de som handlar om vilka faktorer som bestämmer arbetskraftens rörlighet. Den svenska forskningen om arbetskraftsrörligheten har under de senaste decenniet intensifierats och resulterat i flera kvalificerade akademiska studier. Trots detta är våra kunskaper på området tämligen begränsade. Stig Blomskogs doktorsavhandling, *Essays on the Functioning of the Swedish Labour Market*, är därför ett behövligt bidrag till denna litteratur.

Avhandlingen innehåller fyra olika uppsatser som empiriskt analyserar olika aspekter av hur arbetsmarknaden fungerar. I den första uppsatsen undersöker Blomskog om det finns en s k lönekurva för den svenska arbetsmarknaden, dvs om det finns en kortsiktigt variation mellan (real)löner och regional arbetslöshet. Detta är förvisso inte den första svenska studien på området men

innovationen i kapitlet är att analysen bygger på ett mer vidgat arbetslöshetsmått än vad som traditionellt brukar användas i detta slag av studier. Lönekurvan antas också påverkas av att en del av de arbetslösa hamnar i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Detta är en rimlig utgångspunkt och anknyter dessutom till en fråga som varit föremål för en betydande forskning i Sverige, nämligen om de öppet arbetslösa och deltagare i arbetsmarknadspolitiska åtgärder har lika stort inflytande på lönebildningen. Hypotesen är att deltagande i arbetsmarknadspolitiska program minskar välfärdsförlusterna av arbetslöshet vilket kan driva upp fackföreningarnas lönekrav. Detta implicerar i sin tur en flackare lönekurva än om programdeltagande skulle ha samma inflytande på lönebildningen som öppen arbetslöshet.

Lönekurvor tas fram genom att utifrån Levnadsnivåundersökningarna 1968, 1974, 1981 och 1991 skatta löneekvationer (av Mincer-typ) som kompletterats med mått på regional arbetslöshet. För att undersöka arbetsmarknadspolitikens inflytande på lönekurvan skattas löneekvationer som dessutom inkluderar mått på regionala arbetsmarknadspolitiska åtgärder (beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning). Sådana skattningar görs för arbetskraft med olika kvalifikationsgrad. Slutsatsen av den empiriska analysen är att det går att fastställa en svensk lönekurva men bara för lågutbildade arbetare. Blomskog finner däremot inga

belägg för att arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle påverka lönekurvan för lågutbildade arbetare annorlunda än vad öppen arbetslöshet gör.

Av analysen framgår att resultaten är känsliga för om regionspecifika faktorer (s k fixa effekter) inkluderas i skattningarna eller inte. Nu framhålls redan inledningsvis i avhandlingen att en generell empirisk iakttagelse från litteraturen på området är att regionspecifika faktorer bör inkluderas i analysen av lönekurvan. Det känns därför som överflödigt när ett tämligen stort utrymme i kapitlet ändå ägnas åt en analys av lönekurvan där dessa faktorer inte beaktas. Samtidigt konstaterar författaren att det finns vissa statistiska problem – framför allt problem med heteroskedasticitet och icke-väntevärdesriktiga (bias) estimat – som kan påverka huvudresultaten i kapitlet men som författaren just bara låter stanna vid ett konstaterande. Det hade således varit mer fruktbart om författaren hade försökt penetrera dessa problem genom att fördjupa den statistiska analysen. Som kapitlet nu är skrivet har det blivit onödigt långt.

I avhandlingens övriga tre kapitel analyseras bestämningsfaktorer för arbetskraftsrörlighet genom att skatta övergångssannolikheter (hazards) från ett tillstånd på arbetsmarknaden till ett annat. Gemensamt för kapitlen är att de bygger på en för svensk arbetsmarknadsekonomisk forskning unikt statistiskt material, s k event history data. Blomskog har här lagt ned ett mödosamt arbete, som närmast är att betrakta som en pionjärinsats, med att konstruera en databas utifrån 1991 års Levnadsnivåundersökningar vilka har kompletterats med intervjuer av cirka 3 500 individer om deras arbetslivshistoria. Fördelen med sådan retrospektiv data i förhållande till tvärsnittsdata och paneldata är att man vid varje tid-

punkt kan få information om individens arbetsmarknadsstatus respektive när denne byter status. Detta ger större möjligheter att få detaljerad kunskap om den dynamiska processen på arbetsmarknaden.

I det andra kapitlet som är avhandlingens mest omfattande kan datamaterialets unika beskaffenhet utnyttjas. Här analyseras vilka faktorer som bestämmer jobbrörligheten inte bara mellan branscher utan också inom branscher. Jobbrörlighet inom branscher har tidigare inte empiriskt analyserats i svenska studier och, mig veterligen, ännu inte heller i någon omfattande litteratur internationellt.

Författaren indelar ekonomin i en konkurrensutsatt sektor, privat skyddad sektor och offentlig sektor. Analysen koncentreras till att analysera bestämningsfaktorer för inom- och mellanbransch rörlighet i den konkurrensutsatta sektorn men resultat presenteras också för de två andra sektorerna. Här bekräftas resultat från tidigare studier som t ex att kvinnor i större utsträckning än män går till offentlig sektor. Men även nya resultat redovisas. Ett teoretiskt självklart men inte desto mindre intressant resultat är att branschspecifik erfarenhet medför en *lägre benägenhet* att flytta till andra branscher och *ökar* benägenheten att flytta inom branschen. Branschspecifika kunskaper låser alltså in arbetskraft på vissa delarbetsmarknader. Bindningarna till specifika branscher leder i sin tur till att arbetsmarknaden blir mindre flexibel och att den därigenom blir mer sårbar för utifrån kommande störningar (exogena chocker). Trov på dessa resultat har detta viktiga utbildningspolitiska implikationer inte minst för den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Branschspecifika arbetsmarknadsutbildningar bör kanske undvikas för att inte försämra arbetsmarknadens funktionssätt. Vi-

dare framgår att arbetslöshet (s k pushmekanismer) spelar en betydande roll för arbetskraftsrörligheten men i kapitlet presenteras också belägg för att löneincitament (s k pullmekanismer) bidrar till omfördelningen av arbetskraft mellan branscher och sektorer. Kapitlet innehåller även andra intressanta resultat som det här inte finns utrymme att redogöra för.

Syftet med det tredje kapitlet är att undersöka vilka långsiktiga effekter en minskad sysselsättningsstabilitet har under de första åren i arbetslivet på den framtida sysselsättningsstabiliteten i form av risker att bli arbetslös. Bakgrunden är att arbetsmarknaden för ungdomar sedan 1970-talet karaktäriseras av en minskad sysselsättningsstabilitet genom att ungdomar har fått färre fasta (permanenta) jobb och mer tillfälliga (temporära) jobb. Även detta kapitel innehåller många intressanta resultat. Ett huvudresultat är att det finns en persistenseffekt på sysselsättningsstabiliteten som orsakas av arbetslöshetshändelser som äger rum under inträdesperioden. Denna effekt gäller särskilt för kvinnor. På samma sätt gäller att det för män finns en stark ålderseffekt på sysselsättningsstabiliteten som innebär att risken för arbetslöshet avtar med åldern. För kvinnor minskar däremot inte arbetslöshetsrisken med åldern. Dessa iakttagelser indikerar således att det finns en könssegregation när det gäller sysselsättningsstabiliteten på arbetsmarknaden.

I avhandlingens fjärde kapitel, som är skrivet tillsammans med Lena Schröder, är en empirisk utgångspunkt att kvalifikationskraven på jobben för ungdomar trendmässigt har ökat på den svenska arbetsmarknaden. En annan är att det svenska utbildningssystemet gradvis ändrades under 1950- och 60-talen från ett "dualt system" med en strikt uppdelning av teoretiska och yrkesmässiga

utbildningar till ett system där yrkesskolan och lärlingsplatser integrerades med teoretiska utbildningar. En tredje utgångspunkt är att erfarenheterna från andra länder pekar på att skillnader i utformningen av utbildningssystemen påverkar ungdomarnas möjligheter att få kvalificerade yrkesarbeten. I Tyskland som tillämpar ett lärlingssystem får unga inträdare på arbetsmarknaden snabbt stabila jobb och mer kvalificerade arbeten än äldre arbetskraft. I USA som tillämpar en modell som karaktäriseras av en jobsökarprocess med många jobb byten tenderar däremot ungdomar att hamna i lågkvalificerade jobb utan utbildningsmöjligheter. Enligt författarna har det nya svenska systemet för yrkesutbildning gått från det tyska och närmast sig det amerikanska. Mot bakgrund av dessa iakttagelser är syftet att dels analysera vilka faktorer som påverkar kvalifikationsnivån på jobben vid arbetsmarknadsinträdet, dels undersöka om ungdomarnas övergångsmönster från skola till arbete har förändrats i Sverige till följd av det förändrade utbildningssystemet.

Författarna presenterar empiriska belägg för att kvalifikationsnivån på ungdomarnas första jobb ökade under 1950- och 60-talen men att denna utveckling avstannade under 1970-talet, dvs under samma tidsperiod då utbildningssystemet förändrades. Vidare presenteras empiriska belägg för att utbildning generellt ökar sannolikheten för ett arbetsmarknadsinträde i kvalificerade jobb. Däremot har sannolikheten för högutbildade att få ett kvalificerat jobb minskat kraftigt under perioden 1970-84 jämfört med den tidigare perioden.

Den senare iakttagelsen är central eftersom den utgör den empiriska utgångspunkten för kapitlets andra syfte, nämligen att analysera om det förändrade utbildningssystemet har påverkat övergångsmönstret

från skola till arbetsliv. Samtidigt är detta kapitlets problematiska del. Som teoretisk utgångspunkt använder författarna här den så kallade "job shopping" teorin. Enligt teorin kan individen, som antas ha ofullständig information om sin egen kompetens i förhållande till arbetsmarknadens krav, bara få information om vilka krav som gäller på arbetsmarknaden genom att pröva olika jobb ("job shopping"). Med utbildning kan man dock minska informationsosäkerheten och därmed förkorta sökperioden med "job shopping".

Nu säger sig författarna vidga denna hypotes genom att helt enkelt påstå att också utbildningsinstitutionen som sådan spelar en viktig roll när det gäller längden på "job shopping" perioden. Någon diskussion (och än mindre någon analys) förs nämligen inte om hur eller genom vilka mekanismer som det institutionella inflytandet skulle kunna påverka "job shopping" periodens varaktighet. I stället gör författarna följande tolkning av den ovan nämnda empiriska observationen, dvs att hög utbildning medfört minskade chanser att få ett kvalificerat jobb under delperioden 1970–84: Medan det gamla svenska yrkesutbildningssystemet kunde minska individernas informationsosäkerhet om arbetsmarknadens krav, har det nya utbildningssystemet inte kunnat kompensera för förändringar på efterfrågesidan. Som en konsekvens har "job shopping" därför blivit ett substitut för den information som tidigare kanaliserades genom yrkesskolor. Betydelsen av "job shopping" för ungdomarnas arbetsmarknadsinträde skulle alltså ha ökat över tiden på grund av det ändrade utbildningssystemet.

Tolkningen blir dock tämligen godtycklig eftersom det institutionella inflytandet på "job shopping" – som ovan nämnts – inte underbyggs teoretiskt och att man heller inte empiriskt kontrollerar för efterfrågefaktorer på arbetsmarknaden. Att utvecklingen av kvalifikationsnivån på jobbet enbart skulle vara utbudsbestämd är givetvis a priori långtifrån självklart. Dessa invändningar medför att den efterföljande empiriska analysen om utbildningssystemets roll för ungdomarnas inträdesmönster på arbetsmarknaden inte känns helt övertygande.

Även om viss kritik kan riktas mot delar av avhandlingen är det sammantagna intrycket att den är läsvärd och ger ett bidrag till forskningen på området. De problemställningar som behandlas är av stor relevans och vissa kapitel är mycket informativa, särskilt det andra och tredje kapitlet förtjänar uppmärksamhet. Man bör också framhålla det unika datamaterial som Blomskog har tagit fram. Databasen bör kunna få stora positiva externa effekter på annan arbetsmarknadsforskning. Det akademiska meritvärdet av att ta fram nya databaser är sällan högt. Måhända är detta bakgrunden till att Blomskog nästan fullständigt har lyckats dölja sin arbetsinsats i detta avseende eftersom datamaterialet är mycket knapphändigt presenterat i avhandlingen. Förhoppningsvis kan denna recension något bidra till att ge databasen den uppmärksamhet som den förtjänar att få.

Docent Johnny Zetterberg

Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning